

Türkiye’de Muhasebe Tarihi Çalışmalarının Son Dönemi (1984-2011)

Prof. Dr. Fatih Coşkun Ertaş
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF

Doç. Dr. Mikail Erol
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF

Yrd. Doç Dr. İsmail Elagöz
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF

Özet

Bu çalışmanın amacı yayınları, kongre ve sempozyumları inceleyerek muhasebe tarihi alanındaki faaliyetlerin analizini yapmak ve dünya muhasebe tarihi ile Türk muhasebe tarihinin bütünleştirilmesi için Türk muhasebe tarihçilerinin çabalarını tartışmaktır. Çalışmada izlenecek yöntem Türkiye’deki yayınlar ve bilimsel organizasyon incelenmesine dayanmaktadır. Çalışmanın bulguları, Orta Doğu ve Anadolu kayıt kültürü çok boyutlu ve veri madenciliği çalışmalarında elde edilen verilerin incelenmesi sonucunda ortaya önemli veriler koymuştur. Ayrıca, çalışmada elde edilen bulgular da Türkiye’de yapılan son çalışmaların dünya muhasebe tarihi çalışmaları ile nasıl entegre olduğunu gösterilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe tarihi, Türkiye’de muhasebe tarihi çalışmaları.

JEL Sınıflandırması: M11, M41

Abstract (Final Period of History of Accounting Studies in Turkey 1984-2011)

The aim of this study is to analyze the activities in the field of the history of accounting by examining publications congresses and symposiums and to discuss efforts of Turkish accounting historians to integrate Turkish accounting history with world accounting history. The methodology to be followed in the study is based on examination of publications, organization programmes and presented paper subjects. The findings of the study put forward significant data as a result of the examination of the Middle East and Anatolian recording culture multi-dimensionally and obtained data

from data mining studies. Also the findings of the study also demonstrate how past studies integrated into world accounting history studies.

Keywords: Accounting history, accounting histories in Turkey.

JEL Classification: M11, M41

1. Giriş

Türkiye’de muhasebe tarihi çalışmaları çok eski dönemlere gitmemesine rağmen muhasebe uygulamalarının oldukça eski döneme dayandığı bilinmektedir. Türklerde muhasebeye dönük hesap düzeni ile ilgili ilk yazılı yapıt Karahanlılar döneminde yazılan Kutadgu Bilig’tir. Osmanlı Devletinde ise defterdarlıklar kanalıyla devletin gelir ve giderleri kayıt altına alınmıştır. Osmanlı Devleti’nin 1850 yıllarında Avrupa’dan 200 yıl sonra sanayileşme çabaları başlamıştır. Bu tarihten sonra geleneksel tek yönlü gelir gider kayıt sistemi yavaş yavaş terk edilerek çift yönlü kayıt sistemine geçilmeye başlanmış ve bu süreç Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir.

Cumhuriyet döneminde devlet işletmeleri öncülüğünde özel kesime dayalı bir kalkınma modeli benimsenmiştir. 1926 yılından itibaren kurulmaya başlanan iktisadi devlet işletmeleri ile birlikte batı ülkelerinde uygulanan muhasebe kural ve standartları Türkiye Cumhuriyeti’nde de uygulanmaya başlanmıştır. İzleyen yıllarda Vergi Reform Kanunları’nın yürürlüğe girmesi ve uygulanan liberal ekonomik sistemle birlikte özel işletmelerin ekonomik hayata girmesiyle birlikte muhasebe uygulamalarının arttığı, muhasebecilerin de yavaş yavaş çoğaldığı ve örgütlendiği görülmektedir (Tümer, 2006).

Görüldüğü üzere muhasebe uygulamalarının çok eskilere dayandığı Türkiye’de muhasebe tarihi çalışmaları da giderek önem kazanmıştır. Bu amaçla çalışmada, Türkiye’de muhasebe tarihi alanındaki çalışmaların arttığı 1984-2011 yılları arasındaki son dönem ele alınarak Türkiye’de muhasebe tarihi çalışmalarının son dönemi incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın kapsamında bu dönemdeki yayınlar, bilimsel toplantılar ve kurumlar incelenmiştir. Muhasebe tarihi eğitimi ayrıca bir inceleme konusu olarak kapsam dışı bırakılmıştır.

2. Türkiye’de Muhasebe Tarihi ile İlgili Çalışmalar

2.1 Yayınlar

Türkiye’de muhasebe tarihi ile ilgili yayınlar incelendiğinde, 1984 yılına kadar önemli bir yayının olmadığı görülmektedir. Bu tarihe kadar dünya ve Türkiye muhasebe tarihi ile ilgili çalışmalar, bazı muhasebe kitaplarına eklenen küçük bölümler ile Türkiye’nin ilk muhasebe tarihçisi İsmail Otar’ın bazı küçük boyutlu eserleri ile sınırlı kalmıştır.

2.1.1 Kitaplar

23-27 Ağustos 1984 tarihleri arasında İtalya Pisa’da yapılan 4. Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi’nde İsmail Otar ve Prof. Dr. Çiğdem Solaş’ın sundukları XIV. yüzyılda Ortadoğu’da bir muhasebe öğreti kitabını tanıtıcı *Kitab-ı Siyagat* adlı bildiriye vermeleri yakın zamanın başlangıç noktası olmuştur. Bu bildiri, muhasebe tarihinin sadece çift taraflı kayıt yönteminin gelişim öyküsü olmadığını; Türklerde kullanılan *Siyakat yazısı* ile *Merdiven Yöntemi* olarak adlandırılan muhasebe metodunu anlatıyordu. Bu metod, bugünkü İran’da 1220’li yıllardan 1300’lü yılların sonlarına kadar hüküm süren İlhaneliler’de muhasebe yöntemi olarak kullanılmıştır. İsmail Otar’ın bildiride tanıttığı *Kitab-ı Siyagat* bu muhasebe metodunu anlatan bir eserdir. Bu muhasebe metodunu İlhaneliler’den alan Osmanlılar, XIV. yüzyıl başlarından XIX. yüzyıl sonlarına kadar 500 yılı aşkın süre ile bu yöntemi ihtiyaçlarına göre geliştirerek kullanmışlardır (Güvemli vd., 2006, 579-580).

Bu tarihten sonra on yıl boyunca muhasebe tarihi alanında fazla bir aktivite görülmemektedir. İkinci ve önemli çalışmalar 1994 yılında Pacioli’nin *Summa*’sının 500. yılı kutlamaları ile yapılan aktivitelerle başlamış ve süreklilik göstermiştir. Bu aktiviteler, Türkiye’de muhasebe akademisyenlerinin her yıl yaptıkları ulusal sempozyumun 1994 yılında *Muhasebenin 500. Yılı* adı ile organize edilmesi ile başlamış ve sonra bu başlangıç Prof. Dr. Oktay Güvemli’nin Pacioli’nin *Summa*’sında yer alan muhasebe bölümünün tercümesi ile hızlanarak devam etmiştir. 1994 yılında tercüme edilen ve İstanbul Yeminli Mali Müşavirler Odası tarafından yayınlanan *Luca Pacioli*

ve *Muhasebenin 500. Yılı* adlı çalışma muhasebe tarihi çalışmaları açısından önemli bir adım olmuştur. Bu yayında; çift taraflı kayıt yönteminin önemi, Luca Pacioli'den o tarihe kadar gelişimi, Pacioli'nin yaşam öyküsü ve *Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni e Proportionalita* adlı eserinin 36 bölümü yer almıştır (Güvemli, 1994).

1994-2000 yılları arasında dört cilt halinde hazırlanan *Türk Devletleri Muhasebe Tarihi* adlı birbiri peşine yayınlanan kitaplar, Ortadoğu ve Anadolu'nun ve Cumhuriyet döneminin muhasebe kültürünü batı ülkelerindeki gelişmeler ile kıyaslayarak ve etkileşimi ortaya koyarak hazırlanan bir seriyi oluşturmuştur. *Türk Devletleri Muhasebe Tarihi* adlı serinin tümü Prof. Dr. Oktay Güvemli tarafından yazılmıştır. Bu serideki kitapların konuları aşağıdaki gibidir (Güvemli, 1998, 2000, 2001):

1.Cilt: Türk Devletleri Muhasebe Tarihi Osmanlı İmparatorluğu'na kadar

2.Cilt: Türk Devletleri Muhasebe Tarihi Osmanlı İmparatorluğu Tanzimat'a kadar

3.Cilt: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar

4.Cilt: Cumhuriyet Dönemi XX. Yüzyıl

Türk Muhasebe Tarihi ile ilgili yazılan bu kapsamlı serinin 1. kitabında Osmanlı İmparatorluğu öncesine kadar gidilerek Osmanlı öncesi Türk devletleri muhasebe tarihi ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Kitapta muhasebe ile ilgili temel bazı bilgiler verildikten sonra, genel olarak muhasebe ve iktisat tarihi ele alınmıştır. Daha sonra Türk Devletleri Muhasebe Tarihi XII. yüzyıla kadar olan dönem ve XII-XIII. yüzyıllar dönemi olarak ayrı ayrı incelenmiştir.

Serinin 2. kitabında Türk muhasebe tarihi, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan Tanzimat'a kadar 3 ana bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Kitabın birinci bölümünde; Osmanlı Devleti'nde XV. yüzyılın ortasına kadar, ikinci bölümünde XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyıl ve üçüncü bölümünde de XVII ve XVIII. yüzyıllarda mali yönetim ve muhasebe konuları oldukça geniş bir şekilde verilmiştir.

Serinin 3. kitabında Türk muhasebe tarihi, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Osmanlı İmparatorluğu'nun muhasebe uygulamaları 7 bölümde ele alınarak

ortaya konulmuştur. Kitapta incelenen konular şunlardır:

-Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ile Başlayan İktisadi ve Sosyal Değişimler ve Muhasebe Düşüncesinin Gelişimi

-Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan Sonra Mali Yönetim ve Muhasebe Düşüncesindeki Gelişmeler

-Avrupa'da XIX. Yüzyılda İktisadi Alanda ve Muhasebenin Uygulama ve Kuramsal Alanlarında Gelişmeler

-Osmanlı Devleti'nde XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Muhasebe Uygulamaları

-Osmanlı Devleti'nde XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Muhasebe Uygulamaları

-Osmanlı Devleti'nde XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Yayınlanmış Muhasebe Öğreti Kitapları

-Türk Devletlerinde Muhasebe Düşüncesinin ve Muhasebe İlkelerinin Gelişimi

Türk Devletleri Muhasebe Tarihi serisinin 4. ve son kitabında, Türk muhasebe tarihinin Cumhuriyet dönemi muhasebe uygulamaları anlatılmıştır. Son kitap Türkiye Cumhuriyeti dönemi muhasebe alanındaki gelişmeleri 8 ana bölümde ele almaktadır. Kitapta incelenen konular şunlardır:

-Cumhuriyet Döneminde İktisadi Gelişmeler ve Bu Gelişmelerin Muhasebe Uygulamalarına Etkileri

-XIX. Yüzyıl Sonları İle XX. Yüzyıl Başlarında Muhasebe Uygulamalarını Etkileyen Kurumlaşmalar ve Yasal Düzenlemeler

-XX. Yüzyılın İlk Yarısında Vergi Uygulamalarındaki Gelişmeler ve Bu Gelişmelerin Muhasebe Uygulamalarına Etkileri

-XX. Yüzyılın İlk Yarısında Muhasebe Öğreti Kitapları ve Yüzyılın Başlarında Türkiye Uygulamalarını Etkileyen Batı Ülkelerinin Kimi Yazarları

-XX. Yüzyılda Muhasebe Eğitimi

-Genel Hesap Planları, Tek Tıp Mali Tablolar İşletme Bütçeleri ve Uluslararası Örgütler

-Muhasebe Denetiminin Dünyada ve Türkiye'de Gelişimi ve Türkiye'de Mesleğin Örgütlenmesi

-Sosyalizm Düzeninde Muhasebe

2006 yılında Türkiye’de muhasebe tarihi açısından son derece önemli bir çalışma yayınlanmıştır. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası tarafından yayınlanan *World Congresses Relevant To Accounting and Turkish Accounting Congresses and Symposiums* adlı eser araştırmacılara ışık tutan bir çalışma olmuştur. Çalışmada 2005 yılına kadar gerçekleştirilmiş olan;

1. Dünya Muhasebeciler Kongreleri,
2. Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongreleri,
3. Türkiye Muhasebe Kongreleri,
4. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumları,
5. Türkiye Finans Eğitimi Sempozyumları,
6. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumları,
7. Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumları,
8. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumları

kronolojik olarak sıralanmış, ve bu organizasyonlarda sunulan bildirimlerle ilgili özet bilgiler verilmiştir. Kitap hem İngilizce hem de Türkçe olarak yazılmıştır (Güvemli vd., 2006).

Türk muhasebe tarihi ile ilgili en önemli yayınlardan birisi de 2008 yılında Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan *Osmanlı İmparatorluğu’nda 500 Yıl Boyunca Kullanılan Muhasebe Yöntemi: Merdiven Yöntemi* adlı kitaptır. Kitap 3 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Abbasi ve İlhanlı Devletleri’nde kullanılan muhasebe yöntemi ve uygulamaları ile Merdiven Yöntemi’nin doğuşu ele alınmıştır. İkinci bölümde, Osmanlı İmparatorluğu’nda Merdiven Yöntemi, 4 döneme ayrılarak ayrıntılı bir biçimde incelenmiş ve her dönemle ilgili kayıt örnekleri verilmiştir. Kitabın son bölümünde ise Merdiven Yöntemi’ni kullanan devletlerle ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır (Elitaş vd, 2008).

Türk muhasebe tarihi ile ilgili yapılan en son yayın ise 2011 yılı sonunda yayınlanan bir kitaptır. TÜRMOB (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği) tarafından yayınlanan *The Audit Profession in The Balkans* adlı kitap; Arnavutluk, Hırvatistan,

Makedonya, Romanya, Sırbistan ve Türkiye’de denetim mesleği ile ilgili önemli bilgiler içermektedir.

2.1.2 Dergiler

Türk Muhasebe Tarihi ile ilgili çalışmalar halen düzenli olarak yayınlanan 3 dergide yer almaktadır. Bu dergiler aşağıdaki gibidir.

1. Muhasebe ve Finansman Dergisi: Dergi, Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Derneği (MUFAD) tarafından 1999 yılında yayınlanmaya başlamıştır. Dergi, yılda 4 defa yayınlanan hakemli bir dergidir. Muhasebe ve Finansman Dergisi; EBSCOhost (Business Source Complete), TUBİTAK-ULAKBİM (Sosyal Bilimler Veri Tabanı), ASOS Index ve Index Copernicus tarafından taranmaktadır. Dergi 2011 yılı sonunda 52. Sayısını yayınlamıştır.

2. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi: Dergi, Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı (MÖDAV) tarafından 1995 yılından bu yana yılda 4 defa düzenli olarak yayınlanmaktadır. Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 2009 yılından itibaren EBSCOhost tarafından taranmaktadır.

3. Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi: Dergi, Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmacıları Derneği (MUFİTAD) tarafından Temmuz 2011 tarihinde yayınlanmaya başlamıştır. Bu dergi, uluslararası bir yayın organı ve kendi alanında dünyada altıncı dergi olarak yılda iki kez yayınlanmaktadır.

2.2 Kongre ve Sempozyumlar

2007-2010 yılları, Türk muhasebe tarihçilerinin uluslararası aktiviteleri organize ettikleri dönem olmuştur. Türkiye ve Türk muhasebe tarihçileri yukarıda da adı geçen üç önemli uluslararası organizasyona ev sahipliği yapmıştır. Önce 2007 yılında Edirne’de 1. Balkans Countries Conference on Auditing and Accounting düzenlenmiş, sonra 2008 yılında 55 ülke delegesinin katıldığı ve 240 bildirinin tartışıldığı 12. World Congress of Accounting Historians İstanbul’da organize edilmiştir. 2010 yılında da 2. Balkans and Middle East Countries Conference on Auditing and Accounting History, 38 ülke delegasyonun katılımı ve 185 bildirinin tartışılması ile

İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Bu uluslararası aktiviteler, bir yandan Türkiye'deki arşivlerde daha fazla araştırma yapılmasını ve Türk muhasebe tarihinin dünya muhasebe tarihi ile entegrasyonunu sağlarken, bir yandan da Ortadoğu ve Balkan ülkelerinde çok sayıda muhasebe tarihi ile meşgul olmak isteyen akademisyen ve araştırmacıların önünü açmıştır.

1998-2004 yılları arasında Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi'nin Türkiye'de yapılması için çalışmalar yürütülmüştür. Bu amaçla, 2000-2004 yılları arasında yapılan Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongreleri'ne Türk akademisyen ve araştırmacılarının bildirimleri ile katıldıkları gözlenmektedir. Bu çalışmalar kısa sürede sonuç vermiş ve 2004 yılında Amerika'da yapılan 10. Kongre'de 2010 yılı Dünya Kongresi'nin Türkiye'de yapılması kararlaştırılmıştır. Bu karar, Türkiye muhasebe tarihi çalışmalarını için bir dönüm noktası olmuş ve 2008 kongresini daha önce üstlenen İngiltere ile anlaşarak, 2008 kongresinin Türkiye'de yapılması sağlanmıştır.

Türk delegasyonu, 2008 kongresine hazırlanabilmek için, 2004-2007 yılları arasında dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan on beş dolayında konferans ve kongreye katılarak, elli dolayında bildiri sunmuşlardır. Bu bildirimler hazırlanırken, Türkiye'de çeşitli kentlerde ve özellikle İstanbul'daki arşivlerde Osmanlı döneminden kalan elli milyon dolayında muhasebe belgesi olduğu tespit edilmiş (dört yüz bin de muhasebe defteri) ve bunlarla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin muhasebe tarihi ile ilgili belge ve bilgileri incelenmeye başlanmıştır. Türk araştırmacılar, bu belgeler üzerindeki çalışmalarını, dünya muhasebe tarihi ile entegrasyon anlayışı çerçevesinde sürdürmüşlerdir. Çalışmaların odak noktasını, Abbasiler (750-1258) zamanında ortaya çıkan, İlhanlılar (1256-1353)'da gelişen ve Osmanlılar'ın İlhanlılar'dan alarak devlet muhasebesinde 1879 yılına kadar kullandıkları Merdiven Yöntemi oluşturmuştur. Bu bulgu, Türk muhasebe tarihçilerinin bu dönemde dünya muhasebe tarihi literatürüne en önemli katkıları olmuştur.

2.2.1 The Balkan Countries' 1st International Conference on Accounting and Auditing

Konferans 8-9 Mart tarihlerinde, Edirne'de Trakya Üniversitesi

İ.İ.B.F. ile Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Derneği (MUFAD) tarafından düzenlenmiştir. Konferansa Türkiye’den 36 üniversiteden, yurt dışından ise 16 üniversiteden akademisyenler ve meslek mensupları olmak üzere toplam 245 kişi katılmıştır. Katılımcıların 165’i Türkiye’den, 80’i ise 9 farklı ülkeden olmak üzere yurt dışındadır. Konferansta, 48’i yurtdışı katılımcılar tarafından olmak üzere 90 bildiri sunulmuştur.

Bu konferansın iki önemli özelliği vardır. İlki 12. World Congress of Accounting Historians’ı yapacak kadrolar, bu uluslararası konferansı düzenleyerek deneyim sahibi olmuşlardır. İkincisi ise, Balkan ülkeleri ile ilişkileri geliştirmek ve mesleki bilgi alışverişini hareketlendirmek şeklinde ortaya çıkmıştır.

2.2.2 12th World Congress of Accounting Historians (WCAH)

2004 yılı Temmuz ayının sonlarında ABD’de yapılan 10. Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi’nde yapılan toplantıda Türk delegasyonu tarafından 2010 yılında yapılacak olan 13. Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi alınmıştır. 12. Kongre’yi de 2008 yılında İngiltere yapacaktı. Daha sonra iki değişiklik oldu. İlk değişiklik, Türkiye’nin isteği üzerine İngiltere ile Türkiye’nin yer değiştirmesi şeklinde gerçekleşti. İkinci değişiklik ise, muhasebe tarihçileri kongrelerinin iki yıl yerine dört yılda bir yapılmasına karar verilmesi ile ilgili oldu. Bu iki değişiklik sonucunda, 12. Kongre’nin 2008 yılında Türkiye’de yapılması ve 13. Kongre’nin ise 2012 yılında İngiltere’de yapılması kesinleşti.

2.2.2.1 Kongrede Sunulan Bildiriler

Ana oturumlarda sunulan dokuz bildiri konusu başlangıçta bilim kurulu tarafından belirlenmiş ve bu bildiri konuları sipariş üzerine hazırlanmıştır. Bu bildirilerden birisi Türk bankacılığının dünü, bugünü ve geleceği konusunda açılış bildirisi biçiminde hazırlanmıştır. Bir başka açılış oturumu bildirisi IFAC Başkanı tarafından globalizasyonun ihtiyaçlarındaki gelişmeler ile ilgili olarak hazırlanmıştır. Üçüncü açılış oturumu bildirisi de muhasebe tarihi çalışmalarından 21. yüzyıldaki beklentiler konusu ile

ilgili olarak düzenlenmiştir. Öteki ana oturumlar ile ilgili iki bildiri ise, Türk akademisyenler tarafından Ortadoğu'da ve Türkiye'de muhasebe düşüncesindeki gelişmeler konusunda hazırlanmıştır. Kalan dört bildiri ise, Amerika, Avrupa, Asya (Japonya, Çin vb.), Avustralya ve Yeni Zelanda'da muhasebe düşüncesinin gelişmesi konusunda hazırlanmıştır.

Kongrede tartışılan 239 bildirinin ülkelere dağılımı şöyle olmuştur: 88 bildiri ev sahibi Türkiye'ye aittir. 20 bildiri Romanya'dan, 12'şer bildiri ABD ve İngiltere'den, 8 bildiri İtalya'dan, 7'şer bildiri Avustralya, Japonya ve Fransa'dan, 6 bildiri İspanya'dan, 5 bildiri Nijerya'dan, 4'er bildiri Çek Cumhuriyeti, Rusya ve Sırbistan'dan, 3'er bildiri Kanada, İran, Malezya, Polonya, Makedonya Cumhuriyeti ve Slovenya'dan gelmiştir. Arjantin, Arnavutluk, Avusturya, Bosna-Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Çin, Hırvatistan, Mısır, Estonya, Kolombiya, Finlandiya, Yunanistan, Hindistan, İrlanda, Ürdün, Güney Kore, Kuveyt, Kırgızistan, Libya, Litvanya, Meksika, Moğolistan, Hollanda, Yeni Zelanda, Portekiz, Suudi Arabistan, Güney Afrika, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti bir ya da iki bildiri ile kongreye katılan ülkeler olmuşlardır. Bu kırk sekiz ülkenin dışında bildiri vermeden katılan ülkeler de vardır (Güvemli, 2008, 9).

2.2.2.2 Kongrenin Sonuçları

Türkiye'de yapılan 12. Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi'nden çıkarılabilecek bazı sonuçlar aşağıda sıralanmıştır.

- İstanbul Kongresi, bir Ortadoğu ve Balkan ülkesinde yapılan ilk muhasebe tarihçileri kongresi olmuştur. Kongreye bu bölgeden katılan ülke sayısı on beş olup, daha önceki kongrelere bu bölgeden sözü edilen sayıda katılım olmamıştır.

- Bu kongre kendisinden önce yapılan on bir kongrenin bildiri sayısı, katılan ülke sayısı ve katılımcı sayısı açısından en büyüğü olmuştur. Bu büyüklüğe sosyal etkinlikleri ve kapanış seremonisindeki etkinlikleri de katmak olanağı vardır. 239 bildiri sayısı (önceki en fazla bildiri 114 bildiri ile 2004 ABD Kongresi'dir) ve 58'i bulan katılan ülke sayısı (önceki kongrelerde katılan ülkelerin en çok olduğu sayı 23 ülke ile 2002 Melbourne Kongresi'dir)

önceki on bir kongrenin en iyi ikisinin toplamından fazladır. 572 katılımcı sayısı daha önce yapılan Madrid Kongresi'nin katılımcı sayısından (350) fazladır.

- Türkiye'nin bulunduğu coğrafyanın özellikleri ve komşu ülke sayısının fazlalığı, katılan ülke sayısının artmasına olumlu etki de bulunmuştur. Katılan ülkelerin çoğu muhasebe tarihine ilk kez katılan ülkelerdir. Balkanlar ve Ortadoğu'dan katılan ülke sayısının on beşi bulması, Afrika'dan yedi ülkenin katılması bu durumu göstermektedir.

- Yurt dışına dönük bildiri değerlendirme çalışmalarının Türkiye'ye dönük olarak da uygulanması ve Türk akademisyenlerinin Türk muhasebe tarihine sahip çıkmada gösterdikleri olağanüstü çaba da Türkiye'den gelen bildiri sayısını artırmıştır.

- Türkler'in ve Anadolu'nun muhasebe ve kayıt kültürünün tarihi derinliği ile geniş biçimde ele alınmasına çalışılmıştır. M.Ö. 1500'lü yıllardan bugüne uzanan çizgide bu kayıt kültürünün incelenmesine ve tanıtılmasına önem verilmiştir. Kongre sonrasında bildiriler kitabının kısa süre içinde hazırlanmasına çalışılmakta olup, böylece bu kültür çeşitli ülkelerde konu ile ilgilenenlerin yararına sunulmuş olacaktır.

- Kongreye yurt dışından 254, yurt içinden 318 katılım olmuştur. Türkiye'den katılan kişilerin 148'i bildiri hazırlayan kişilerdir. Bu kişiler, akademisyen, meslek kuruluşu üyeleri ve kamu kuruluşları çalışanlarıdır. Türkiye'den katılımın fazla olmasına 1982 Üniversite Reformu'ndan sonra Anadolu ve Trakya'da yaygınlaşan üniversitelerde yetişmiş genç kadroların konu ile ilgilenmek istemeleri ve bu kadroların bölgelerindeki meslek odaları ile yakın işbirliği içinde bulunmaları etken olmuştur. Ayrıca kongre organizasyonunda görev alanların uzun süre boyunca hem üniversiteler, hem meslek odaları ve hem de kamu kuruluşları ile ilişkilerini uzun süre devam ettirmeleri de bu sonucun oluşmasına etkide bulunmuştur.

- Kongre dolayısı ile Türkiye'de, Muhasebe ve Finans Tarihçileri Derneği (MUFITAD)'nin kurulduğunu ve bu derneğin Muhasebe ve Finans Tarihi Dergisi çıkarmayı üstlendiğini de belirtmek uygun olacaktır.

- 13. Kongre'nin 2012 yılında İngiltere'de yapılmasına daha önce

karar verilmişti, 2016'da yapılacak 14. Kongre'nin İtalya'da yapılmasına ise, İstanbul Kongresi'nde yapılan başkanlar toplantısında karar verildiğini belirtmek gerekmektedir (Güvemli, 2008, 15).

Türk Muhasebe Tarihçileri 2008 yılında başarı ile gerçekleştirdikleri 12. Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi ile dünyaya açılma ve uluslararasılaşma çabalarını tamamlamışlardır. Bu kongre, Türk Muhasebe Tarihçileri açısından dünyaya açılma penceresi olarak görülebilir. Bunun yanında, bu kongre ile Balkanlar ve Ortadoğu keşfedilirken Rusya ve Ukrayna ile ilişkiler geliştirilmiştir.

2.2.3 2nd Balkans and Middle East Countries Conference on Auditing and Accounting History (2.BMAC)

2. Balkanlar ve Ortadoğu Ülkeleri Denetim ve Muhasebe Tarihi Konferansı, 15-18 Eylül 2010 tarihleri arasında, Trakya Üniversitesi'nin önemli katkı ve destekleri ile MUFAD (Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Derneği) tarafından İstanbul'da yapılmıştır. Konferansın ayrıntıları aşağıda verilmektedir (Güvemli, 2010, 7-13).

Konferansa 37 farklı ülkeden toplam 471 kişi katılmıştır. Bu katılımcıların 327'si Türkiye'den, 82'si 22 farklı Balkan ve Ortadoğu ülkelerinden, 62'si ise diğer 14 farklı ülkeden olmuştur. Konferansa katılan toplam ülke sayısı içinde, Ortadoğu ülkelerinin payı %40, katılan yabancı sayısı içinde bu bölgenin payı %35'dir.

Konferansta toplam 185 bildiri sunulmuştur. Türkiye'den sunulan bildiri sayısı 96'dır. Bu bildirilerin 77'si üniversitelerden gelmiştir. Türkiye'den üniversiteler dışında sunulan bildiri sayısı 19'dur. Bu bildirilerin 7'si meslek odaları tarafından sunulmuştur. Sekiz bildiri kamu kuruluşları (Maliye Bakanlığı, SPK, Merkez Bankası gibi) tarafından ve kalan 4 bildiri de çeşitli kişi ve özel kuruluşlar tarafından sunulmuştur.

Yurt dışı katılımcılarının sunduğu bildiri sayısı 89'dur. Bunlardan 46'sı 15 farklı Balkan ve Ortadoğu ülkesi katılımcısı tarafından, 43'ü ise 11 farklı ülke katılımcısı tarafından sunulmuştur.

2. Balkanlar ve Orta Doğu Ülkeleri Denetim ve Muhasebe Tarihi

Konferansı (2.BMAC), birçok hususta belirleyici olmuştur. Bunların başında, hem katılan ülke sayısı, hem katılımcı sayısı ve hem de konferansta sunulan bildiri sayısı açısından Balkan ülkelerinin beklenenin altında ilgi göstermelerine karşın, Orta Doğu ülkelerinin ilgisinde gözlenebilen gelişmelerin yaşanmış olmasıdır. 2. BMAC’de ilkler gündeme getirilmiş; isteyen ülkeler için özel kayıt kültürü oturumları yapılmış; programa Türkiye’de ilk kez işletme tarihi paneli konulmuş; konferansa katılan çeşitli ülkelerin eğitimcileri uluslararası muhasebe eğitimi deneyimlerini, programa konulan bu konudaki sempozyumda bildiriler vererek paylaşmışlardır. Bir başka yenilik de, son on beş yıldır dünya gündeminde yer alan yolsuzluk ve ekonomik krizlerde muhasebenin eksiklerini tespite yönelik 20’yi aşkın bildirinin tartışıldığı sempozyuma konferansta yer verilmesi olmuştur.

Uluslararası aktivite kültürü açısından değerlendirmek gerekirse, bölgede Türkiye’nin yüksek bilgi ve deneyime sahip olduğu, Balkanlar’ın hızlı gelişme içinde bulunduğu, Ortadoğu ülkelerinin açılım gösterme isteklerinin dikkati çektiği, Orta Asya ülkelerinin ise bu aktivitelerle henüz tanışma dönemini yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Türk muhasebe tarihçileri, 2. Balkanlar ve Ortadoğu Ülkeleri Denetim ve Muhasebe Tarihi Konferansı’nı da başarılı bir şekilde gerçekleştirerek, 2008 yılındaki başarılarının tesadüf olmadığını ve bağımsız olarak bu tür organizasyonları her zaman yapabileceklerini tüm dünyaya gösterdiler.

3. Sonuç

Türkiye’de muhasebe tarihi ile ilgili çalışmalar, 2000’li yıllardan sonra hız kazanmıştır. Bundan önceki çalışmalar daha çok kişisel olarak sempozyum ve kongrelere katılımlar şeklinde yapılan çalışmalardır.

Türkiye muhasebe tarihi ile ilgili çalışmalara bakıldığında, bu alanda en fazla çalışma yapan Oktay Güvemli’nin 1995 yılında başlayıp 2001 yılında tamamladığı 4 ciltlik “Türk Devletleri Muhasebe Tarihi” adlı çalışması, Türkiye muhasebe tarihi açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Çünkü bu çalışma yayımlandıktan sonra, bu alana ilginin arttığı buna paralel olarak çalışmaların ve yayınların da arttığı görülmektedir. Dört ciltlik bu çalışma, Türk

muhasebe tarihi aktivitelerine yeni bir atılım getirmiş ve hem üniversitelerde lisans üstü muhasebe ve finans ders programlarında muhasebe tarihine yer verilmesinin ve hem de ulusal ve uluslararası sempozyum, konferans ve kongrelere bildiriler ile katılmanın yolunu açmıştır.

Bundan sonra Türk Muhasebe Tarihçileri'nin hazırladıkları bildiri sayısının ve buna bağlı olarak katıldıkları uluslararası kongre sayısının arttığı görülmektedir. Bu dönemde 40'tan fazla bildirinin hazırlandığı ve çeşitli kongre ve sempozyumlarda sunulduğu bilinmektedir. Bu bildiriler hazırlanırken, Türkiye'de çeşitli kentlerde ve özellikle İstanbul'daki arşivlerde Osmanlı döneminden kalan elli milyon dolayında muhasebe belgesi olduğu tespit edilmiş (dört yüz bin de muhasebe defteri) ve bunlarla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin muhasebe tarihi ile ilgili belge ve bilgileri incelenmeye başlanmıştır. Türk araştırmacılar, bu belgeler üzerindeki çalışmalarını, dünya muhasebe tarihi ile entegrasyon anlayışı çerçevesinde yürütmüşlerdir.

Türk muhasebe tarihçileri, 2007-2010 yılları arasında önemli uluslararası aktiviteleri organize etmiştir. Türkiye ve Türk muhasebe tarihçileri yukarıda da adı geçen üç önemli uluslararası organizasyona ev sahipliği yapmıştır. Bu uluslararası aktiviteler, bir yandan Türkiye'deki arşivlerde daha fazla araştırma yapılmasını ve Türk muhasebe tarihinin dünya muhasebe tarihi ile entegrasyonunu sağlamış, diğer yandan da Ortadoğu ve Balkan ülkelerinde çok sayıda muhasebe tarihi ile meşgul olmak isteyen akademisyen ve araştırmacıların önünü açmıştır.

Türk muhasebe tarihçilerinin bu dönemde dünya muhasebe tarihi literatürüne en önemli katkıları; Abbasiler zamanında ortaya çıkan, İlhanlılar'da gelişen ve Osmanlılar'da olgunlaşan Merdiven Yöntemi'ni dünyaya tanıtmış olmalarıdır.

2012 yılında İngiltere'de yapılacak 13. WCAH'ya büyük önem veren ve bu kongre için hazırlıklarını sürdüren Türk muhasebe tarihçileri, 2013 yılında Türkiye'de İzmir'de yeni bir uluslararası aktiviteyi planlamış bulunmaktadırlar.

Kaynakça

- 12th World Congress of Accounting Historians, Program and Abstracts, İstanbul, Turkey, 20-24 July, 2008.
- Balkans and Middle East Countries 2nd International Conference on Auditing and Accounting History, Program and Abstracts, İstanbul, Turkey, 15-18 September 2010.
- ELİTAŞ Cemal, AYDEMİR Oğuzhan, ÖZCAN Uğur, GÜVEMLİ Oktay, ERKAN Mehmet, OĞUZ Mustafa, Osmanlı İmparatorluğunda 500 yıl Boyunca Kullanılan Muhasebe Yöntemi: Merdiven Yöntemi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 2008/ 377, 2008.
- GÜVEMLİ Oktay, Türk Devletleri Muhasebe Tarihi, Cilt 1-4, İstanbul YMM Odası Yayınları, İstanbul, 1998-2000-2001.
- GÜVEMLİ Oktay, GÜCENME Ümit, TORAMAN Cengiz, SİPAHİ Barış, ARSOY POROY Aylin, Muhasebe İle İlgili Dünya Kongreleri ve Türkiye Muhasebe Kongre ve Sempozyumları, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, Yayın No: 67, İstanbul, 2006,
- GÜVEMLİ Oktay, Luca Pacioli ve Muhasebenin 500. Yılı, İstanbul Yeminli Müşavirler Odası Yayını No: 2, İstanbul, 1994.
- GÜVEMLİ Oktay, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 40, 12. Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi'nin Ardından, ss: 6–16, 2008.
- GÜVEMLİ Oktay, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 48, 2. Balkanlar ve Ortadoğu Ülkeleri Denetim ve Muhasebe Tarihi Konferansının Ardından, syf: 6–17, 2010.
- KÜÇÜK İsmail, The Audit Profession in The Balkans, TÜRMOB Yayınları: 416, Ankara, 2011.
- The Balkan Countries' 1st International Conference on Accounting and Auditing, Program Abstracts, Edirne, Turkey, 8-9 March 2007.
- TÜMER Sabri, 17. Dünya Muhasebe Kongresi Açılış Konuşması, İstanbul, 2006